

RIJEČ UREDNICE

Pred nama je sv. 66 *Arhivskoga vjesnika* za 2023. godinu, s nizom znanstvenih i stručnih članaka, ali i drugih priloga. Nažalost, u ovom broju opraštamo se s dragom i prerano preminulom kolegicom Snježanom Ivanović (1972.-2023.), višom arhivisticom Hrvatskoga državnoga arhiva i voditeljicom Odsjeka za arhivsko gradivo nakon 1991., koja nas je napustila uslijed teške i dugotrajne bolesti neposredno pred zaključenje ovoga broja. Mnogima od nas ostat će u trajnom sjećanju, s tugom i žalom zbog preuranjenoga odlaska.

Iako to nije posebno planirano, dio članaka u rubrici *Arhivska teorija i praksa* ove se godine odnosi na digitalizaciju ili obradu gradiva u okolnostima pripreme za provedbu digitalizacije, što ne čudi s obzirom na to da je u Hrvatskoj u tijeku projekt *e-Kultura – Digitalizacija kulturne baštine* Ministarstva kulture i medija, s ciljem mrežne objave vrijednih arhivskih fondova i zbirki. Dio članaka u toj, ali i sljedećoj rubrici, pod naslovom *Iz arhivskih fondova i zbirki*, posvećen je arhivskomu gradivu hrvatskoga iseljništva i institucijama u kojima je ono pohranjeno. Nastali su radom autorâ koji djeluju izvan Hrvatske, jednoga autora iz Brazila, te u suradnji dvoje autora od kojih jedan djeluje u Sjedinjenim Američkim Državama, a drugi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (riječ je o autorici koja je studijski boravila u SAD-u). Dakako, zastupljene su i druge, ništa manje zanimljive teme.

Prvi rad u okviru rubrike *Arhivska teorija i praksa*, čiji je autor Ivan Filipović, opsežna je studija potaknuta praksom premapotpisivanja dokumenata zakonodavnih ili upravnih tijela u suvremenoj Hrvatskoj. Autor se vraća u prošlost od 16. stoljeća, prikazujući na primjerima iz habsburškoga i austrougarskoga razdoblja razvoj premapotpisivanja i supotpisivanja pojedinih tipova dokumenata, što proučava novovjekovna diplomatika, odnosno *Aktenkunde*, kako se ta disciplina naziva na njemačkom jeziku zahvaljujući Ottu Meisneru. Autor u radu ukazuje na povijest i razvoj discipline na širem europskom području (Francuska, Švicarska, Njemačka, Austrija), ali i na to da su se njome odnosno pojedinim tipovima novovjekovnih dokumenata u Hrvatskoj uglavnom (ali i dosta ograničeno) bavili arhivisti. Zaključuje da se u suvremenoj hrvatskoj praksi najčešće radi o premapotpisu, a ne supotpisu, kako ga se (pogrešno) naziva.

U nastavku tri autorice, Koraljka Kuzman Šlogar, Anamarija Žugić Borić i Antonija Hladilo Duspara, studijom slučaja predstavljaju odjel dokumentacije Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu kao svojevrsni specijalizirani istraživački arhiv koji doživljava promjene u radu i profilu korisnika, s obzirom na nove medije komunikacije, poglavito korištenjem društvenih mreža, ali i sudjelovanjem u raznim digitalnim projektima.

Danijel Jelaš i Petra Plantosar, s Filozofskoga fakulteta u Osijeku i Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Đakovu, analiziraju i prikazuju rezultate istraživanja arhivske pismenosti, tj. poznavanja temeljnih arhivističkih pojmova među studentima povijesti i informacijskih znanosti Filozofskoga fakulteta u Osijeku, otvarajući time po prvi puta temu arhivske pedagogije u ovom časopisu. Pozitivni rezultati bili su odraz pohađanja arhivističkih kolegija u okviru oba studijska smjera.

Tamara Štefanac iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i Ivan Jordan, župnik Hrvatske katoličke župe sv. Ante iz Los Angelesa, predstavljaju arhiv te župe i u njemu prikupljeno arhivsko gradivo. Pored tipičnoga župnoga arhiva, čije je oblikovanje regulirano crkvenim propisima, arhiv funkcionira i kao arhiv lokalne etničke zajednice, čiji je sadržaj odraz raznolikih aktivnosti koje je tamošnja hrvatska zajednica okupljena oko župe provodila tijekom proteklih stotinjak godina.

Monika Banić iz Hrvatskoga državnoga arhiva piše o agrarnoj reformi 1945.-1948. u Hrvatskoj iz arhivističke perspektive, analizirajući dokumentaciju nastalu radom teritorijalnih komisija za provedbu agrarne reforme, čije je gradivo prikupljeno u okviru nadležnih ministarstava poljoprivrede u Zagrebu, sa stajališta pripreme toga gradiva za digitalizaciju. U okviru toga došlo je do preispitivanja ranije uspostavljenoga reda i njegove prilagodbe evidencijama gradiva i postupcima agrarne reforme radi postizanja veće preglednosti i pretraživosti gradiva u planiranom mrežnom pristupu.

U članku napisanom na engleskom jeziku István Kenyeres iz Arhiva grada Budimpešte predstavlja projekt Budimpeštanski vremenski stroj (*The Budapest Time Machine*), osvrćući se na njegovu povijest i ishodišta. Smatra ga jednim od najistaknutijih projekata istoimene europske inicijative. Korištenim vizualnim materijalom ukazuje na različite faze i najnovija dostignuća toga projekta, koji se temelji na digitaliziranom i georeferenciranom gradivu više različitih arhivskih fondova i zbirki budimpeštanskoga arhiva, s trodimenzionalnim prikazom dijelova grada u inačici nastaloj 2022. godine.

Dino Igrec i Antonija Sušac iz Hrvatskoga državnoga arhiva autori su dvaju stručnih radova, jednoga u kojem predstavljaju središnji sustav repozitorija kulturne baštine u digitalnom obliku u okviru hrvatskoga projekta *e-Kultura*, čiji je cilj prikaz, trajna pohrana i korištenje digitaliziranoga sadržaja baštinskih institucija na jednom mjestu, te drugoga u kojem prikazuju mogućnosti i ograničenja alata Goobi, koji se koristi kao podrška tijekom digitalizacije u hrvatskim arhivima.

U okviru rubrike *Iz arhivskih fondova i zbirki* objavljujemo dva članka. Milan Puh iz Brazila piše o arhivskom gradivu o Hrvatima u Brazilu, analizirajući (ne)vidljivost te zajednice između primarnih izvora i znanstvene literature, obrazlažući razloge takve situacije te ukazujući na ključne arhivske cjeline, iselje-

nički tisak i službene publikacije, ali i radove nastale u Hrvatskoj, Brazilu i Njemačkoj povezane s temom hrvatskoga iseljeništva u Brazilu. Tatjana Šarić predstavlja COST akciju *Women on the Move* (WEMov) kroz prizmu gradiva Hrvatskoga državnoga arhiva, usredotočivši se posebice na primjere iz fonda Zavoda za migracije i narodnosti iz razdoblja 1960-ih i 1970-ih godina.

U okviru rubrike *Institucije, obitelji i pojedinci* nastala su također dva članka. Neven Pelicarić iz Ureda predsjednika Republike Hrvatske, temeljem istraživanja u Vatikanskom arhivu, ukazuje na tijek i okolnosti imenovanja Alojzija Stepinca nadbiskupom koadjutorom Zagrebačke nadbiskupije 1934. godine, nakon višegodišnje potrage za odgovarajućim kandidatom. Mladi autor iz Državnoga arhiva u Zagrebu Domagoj Čičko opisuje ustroj i funkcije sindikalnih organizacija u Hrvatskoj u dugom razdoblju od 1945. do 1990. na temelju sindikalnih statuta, smatrajući da će njegova analiza pridonijeti opisu stvaratelja tijekom izrade obavijesnih pomagala, a mi bismo rekli i opisu gradiva sindikalnih organizacija.

U okviru rubrike *Događanja* prikazan je *Dvanaesti festival hrvatskih digitalizacijskih projekata – D-fest* održan 2023. u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a u rubrici *Prikazi i recenzije* više mladih autora prikazuje neke od uglednih svjetskih arhivističkih časopisa (*American Archivist*, *Archival Science*, *Archivaria*, *Archives and Records*). U istoj rubrici predstavljen je i njemački kulturno-povijesni časopis *Spiegelungen*, čiji je drugi broj iz 2022. posvećen hrvatskim arhivima kao središnjoj temi.

Rajka Bućin

EDITORIAL

You are reading the 66th volume of *Arhivski vjesnik*, published for the year 2023, with numerous scientific and professional papers as well as other contributions. Regrettably, in this volume we also bid farewell to Snježana Ivanović (1972–2023), senior archivist and the head of the Division for Archival Records since 1991 in the Croatian State Archives. Our dear colleague has passed away far too soon, after a prolonged illness, just before the conclusion of this volume. She will remain permanently graven in the memory of many of us, together with immense sadness due to her premature departure.

Even though it was not particularly planned, some of the papers within this year's *Archival Theory and Practice* section pertain to digitisation i.e. processing of records during the preparation to implement digitisation. This is not surprising, since there is an ongoing e-Culture project in Croatia under the leadership of the Ministry of Culture and Media, whose aim is to publish online valuable archival fonds and collections. Few other papers within this section, as well as in the next one, entitled *From Archival Fonds and Collections*, refer to the archival records of Croatian emigrants and institutions that store them. These papers are contributions from the authors who work abroad, one of them in Brazil, and another one in the United States of America (USA), who was co-author of the paper written in collaboration with a colleague from the National and University Library in Zagreb (she had been on a study trip to the USA). Other, no less interesting topics, also feature in this volume.

The first paper within the *Archival Theory and Practice* section, written by Ivan Filipović, is a copious study prompted by the practice of countersigning documents of legislative or administrative bodies in contemporary Croatia. The author goes back to the 16th century, demonstrating on examples from the Habsburg and the Austro-Hungarian period the development of countersignature and co-signature of individual types of documents, which is the subject matter of the modern diplomatics i.e. *Aktenkunde*, the German name for this field of study, thanks to Otto Meisner. The paper delineates the history and the development of this field in the wider European area (France, Switzerland, Germany and Austria), while pointing out that archivists were the ones who were involved with it i.e. with certain types of modern documents in Croatia, albeit not to the great extent. The author concludes that the contemporary Croatian practice mostly concerns countersignature, not co-signature, as it has been (wrongly) named.

The case study by Koraljka Kuzman Šlogar, Anamarija Žugić Borić and Antonija Hladilo Duspara presents the documentation unit of the Institute of

Ethnology and Folklore Research in Zagreb, as a kind of specialized research archives that experiences changes regarding its work and user profiles, in view of the new communication media, particularly by using social networks, but also participating in various digital projects.

Danijel Jelaš and Petra Plantosar from the Faculty of Humanities and Social Sciences in Osijek and the Catholic Faculty of Theology in Đakovo analyse and present the results of researching archival literacy i.e. the knowledge of basic archival terminology among students of history and information sciences at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Osijek. Their paper broaches the subject of archival pedagogy in our journal. The positive results are the outcome of attendance of archival courses within both studies.

Tamara Štefanac from the National and University Library in Zagreb and Ivan Jordan, the parish priest of the St. Anthony Croatian Catholic Church in Los Angeles, present the archives of the parish and archival records collected within it. Apart from the typical parish archives whose formation is regulated by the ecclesiastical provisions, it also functions as archives of the local ethnic community. Its content reflects various activities undertaken by Croats gathered around the parish during the past 100 years.

Monika Banić from the Croatian State Archives writes about the agrarian reform in Croatia during the 1945–1948 period from the archival perspective, by analysing documents created by the activities of territorial commissions for the implementation of the agrarian reform. Their records were acquired within authorised ministries of agriculture in Zagreb. The paper was written from the point of view of preparing the records for digitisation. The latter fact caused the reassessment of the order which had been established earlier, and its adjustment in accordance with the record registers and procedures of the agrarian reform, in order to make them easier to consult and search within the planned on-line access.

István Kenyeres from the Budapest City Archives presents (in the paper written in English) the Budapest Time Machine project, outlining its history and origins. He considers it to be one of the most distinguished projects of the European initiative of the same name. By using visual materials he outlines various phases and the newest accomplishments of the project, the latter being based on the digitised and georeferenced records of various archival fonds and collections in the Budapest City Archives, with a 3-dimensional view of parts of the town in the version from 2022.

Dino Igrec and Antonija Sušac from the Croatian State Archives authored two professional papers. In the first one they present the central system of repository of the cultural heritage in the digital form within the Croatian e-Culture project, whose aim is to show, permanently store and enable the use of the digital content from the heritage institutions in one place. In the second paper

they outline the possibilities and shortcomings of the Goobi software suite, which is used as support in the Croatian archives during the digitisation process.

The section *From Archival Fonds and Collections* contains two papers. Milan Puh from Brazil writes about archival records of Croats who emigrated there, analysing the (in)visibility of the community between the primary sources and scientific literature and explaining the reasons for such state of affairs. He emphasises salient archival wholes, emigrational press and official publications as well as works from Croatia, Brazil and Germany pertaining to the subject matter of the Croatian emigrants in Brazil. Tatjana Šarić presents the COST action Women on the Move (WEMov) from the perspective of the records of the Croatian State Archives, with the particular focus on the examples from the fonds of the Institute for Migration and Ethnic Studies during the 1960s and the 1970s.

Two additional papers are to be found within the *Institutions, Individuals and Families* section. Neven Pelicarić from the Office of the President of the Republic of Croatia outlines the course and the circumstances of the nomination of Aloysius Stepinac for Archbishop-Coadjutor of the Archdiocese of Zagreb in 1934, after a several-year long search for an appropriate candidate, on the basis of his research in the Vatican Apostolic Archives. A young author from the State Archives in Zagreb, Domagoj Čičko, describes the structure and the functions of the union organizations in Croatia during the long period from 1945 to 1990, based on union statutes, arguing that their analysis will contribute to the description of the creators during the work on the finding aids, and we would add, to the description of records of union organizations, as well.

The *Events* section outlines the 12th *Festival of the Croatian Digitisation Project – D-Fest* held in 2023 at the National and the University Library, whereas in the *Reviews* section several young authors reviewed some of the renowned international archival journals (*American Archivist*, *Archival Science*, *Archivaria*, *Archives and Records*). The same section presents the German cultural and historical journal *Spiegelungen*, whose second number from 2022 had as its central topic the Croatian archives.

Rajka Bućin